

21. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – С. 312.

22. Черванев І.Г., Трофимов А.М. Математические методы в географии. – Харьков: ХГУ, 1986. – 348 с.

23. Шищенко П. Г. Прикладна фізична географія. – К.: Либідь, 2003. – 347 с.

УДК 379.82

Бабай Л.В.

Релігійний туризм у англomовному культурному просторі

На території Британських островів паломництво виникає із введенням християнства і набуває сили за часів Середньовіччя. Слово «паломництво» (від лат. Palma – «пальма») – символічне і сягає своїм корінням біблійного епізоду, в якому жителі Єрусалима вітали пальмовими вітами Ісуса Христа. У англійській мові його еквівалентом є лексична одиниця, що народжується у середньовічний період, “pilgrimage” – “a journey made to a sacred place, or a religious journey”. Наприкінці XIV-го століття поняття “pilgrimage” широко використовується Джефрі Чосером у літературній праці “The Canterbury Tales”, де воно обігране у гумористичному аспекті. Середньовічна реальність, сформована релігійними конвенціями та церковним світосприйняттям, спровокувала певну напруженість між англійськими королями та Папою Римським.

Незважаючи на той факт, що “religious travel” є досить давнім феноменом, “religious tourism” є поняттям, вписаним у рамки новітньої історії. Виходячи з того, що термін “tourism” як такий виникає у пост-індустріальну еру, подорожі у історичному контексті, що були здійснені, починаючи з прадавніх часів, із комерційними, релігійними та культурними цілями, можуть бути класифіковані як “forms of proto-tourism” [4, с. 132].

Релігійний туризм поділяють на сакральний туризм (відвідування певних місць, пов'язаних із містикою, де формується зв'язок із потойбічним та ірраціональним), паломницький туризм (сукупність поїздок представників різних

конфесій із паломницькими цілями) та езотеричний туризм (розширення релігійного світосприйняття шляхом філософського пошуку під час подорожі). Якщо паломницький туризм існував споконвіків, а сакральний та езотеричний туризм превальювали наприкінці XIX – початку XX сторіч, то у сучасному розумінні релігійний туризм може бути представлений як подорожі екскурсійно-пізнавальної спрямованості із відвідуванням місць, пов’язаних із історією релігії.

Збільшення кількості палігримів у XIII та XIV століттях зумовлене апелюванням до церковної доктрини, наголошенням на «людській природі Ісуса» у поєднанні із його божественним началом, ролі тіла Христового у причасті. Визнання людської природи останнього апелювало до історичності його існування, а значить – викликало бажання відвідати географічні місця, так чи інакше із ним пов’язані: “The wish to visit the places where Jesus walked was also in accordance with the Biblical teaching stating that Christians should identify themselves with Christ. Visiting sanctuaries associated with other saints was a way of following their examples. The belief in miracles taking place at different saints’ shrines was also an incentive because health, or the lack of it, was a great worry for the medieval person” [3, с. 404]. При цьому однією із найважливіших цілей палігримства було здійснення подорожі у релігійні місця у пошуках прощення за скоєні гріхи: “It has been shown that pilgrimages were recommended as penance by medieval confessors” [6, с. 53].

Після низки серйозних незгод у XIV столітті: Великий голод (1315-1317), наслідки якого відчувалися до 1322 року; завершення Сторічної війни (1337 -1453) та Чорна смерть (1348-1370 із новою хвилею через кілька років), англійськи християни потребували укріплення у власній вірі, впевненості, що Господь може і буде їх захищати: “Carrying out a pilgrimage was a trial, but it brought the forgiveness of pilgrim’s sins, and the hope for bodily health, as well as spiritual growth” [3, с. 404].

Для Джеффі Чосера зображення палігримів було літературним прийомом, використаним із метою змалювання

соціальної взаємодії між людьми, які належали до різних класів та були виховані різним середовищем: “Chaucer highlights the relations among travelers and their attitudes, and he points out their diversity of purists” [3, с. 412]. Єднальним елементом між усіма ними є так званий “the host”: “The Host, who joined them and played the role of their guide and the moderator of the story-telling, was the one to propose the telling of stories and also suggested the reward, a free meal, at his inn” [3, с. 408]. Таким чином, будь яку релігійну подорож не лише у світі, віддзеркаленому Чосером, а й світі об’єктивної реальності, супроводжує історія. Це може бути притча, смішний сюжет із життя подорожуючих, історії людей, які зустрічаються на духовному шляху. Пізніше значення історії набуває переосмислення. Її ремінісцентний характер виходить на другий план у релігійному туризмі. У туризмі нарація трансформується, перетворюючись на розповідь гіда. Повчальний чи алегоричний елемент заміщується інформаційним. Мета гіда – ознайомити, зацікавити, або просто скоротати час при переході / переїзді від одного об’єкта до іншого. Сама інтенція поділитися інформацією виходить із комерційної потреби.

У сучасному світі основними місцями паломництва у світовому форматі є наступні:

- 1) Віфлеєм, Єрусалим, Назарет, річка Йордан – у християн, так само, як і будь-які інші місця, пов’язані із Христом, Пресвятою Богородицею, апостолами;
- 2) Мекка, Медіни – у мусульман;
- 3) Лхаса (Тибет) у ламаїстів;
- 4) Ілахабада, Варанасі (Індія) – у індусів;
- 5) Нара (Японія) – у синтоїстів.

Причини паломництва у порівнянні із історичними еквівалентами зазнали розширення і представляють собою: бажання духовного чи фізичного зцілення себе чи близьких, пошук благодаті, вимолення гріхів, висловлення подяки за блага, проявлення відданості у вірі, прагнення до подвижництва в ім’я віри, пошук сенсу життя.

У сучасному туризмі виокремлюють декілька видів паломництва:

- по числу учасників чи сімейній приналежності: індивідуальні, сімейні, групові;
- за тривалістю: тривалі та короткочасні;
- по сезонності: цілорічні або приурочені до релігійних свят;
- за об'єктами відвідання: відвідання конфесійних місць (монастирів, храмів, або культових природних місць (гір, озер, печер, джерел);
- за локативністю: внутрішні (в межах державних кордонів) і зарубіжні паломницькі тури);
- за ознакою обов'язковості: добровільні чи обов'язкові в межах тієї чи іншої релігії.

Релігійний туризм, як і будь-який інший туризм, має міцну комерційну основу. Його частиною є речі, характерні для будь-якого виду туризму взагалі, такі як: друк путівників, рекламні планшети, іміджи на сорочках, чашках, магнітах, брилках; а також елементи, притаманні лише даному виду туристичної діяльності: обереги, амулети, освячені речі, свічки, ікони, книги Святого писання, лікувальні чаї чи порошки тощо.

Сама туристична термінологія є маловивченою і потребує інвентаризації, незважаючи на той факт, що протягом останніх десятиліть така сфера людської діяльності, як туризм та надання туристичних послуг швидко розвивалася і на даний момент представляє собою досить розгалужену та перспективну галузь. Саме в середині ХХ сторіччя відбувається різке збільшення кількості нових спеціальних лексичних одиниць у рамках англійської туристичної термінології.

Говорячи про суто англомовний культурний простір, необхідно зазначити, що у період глобалізації останній набуває суттєвого розширення. Статус англійської мови як мови міжнародного спілкування піднімає ряд питань, таких як, наприклад, що саме ми розуміємо під поняттям «англомовного культурного простору»? В культурному просторі виділяється

сутність форм культури, які визначають соціальні відношення людей, їх взаємодію у суспільстві. Із набуттям англійською мовою міжнародного статусу та поширенням англійської / американської культури через кіноіндустрію, торгіві та ресторани мережі (McDonalds, KFC тощо) та інші запозичені елементи (свята: Хеллоуїнг, День Святого Валентина, Різдво у специфічному стилі; Чорна п'ятниця) англійська та американська культура набуває всесвітнього статусу, тим самим стираючи національні риси інших культур. Таким чином, якщо у вік завоювань ми говорили про Британську експансію та колонізацію у прямому їх розумінні, то тепер має місце експансія культурного характеру. При цьому необхідно розуміти, що формування культурного простору має довготривалу історію і, таким чином, є обумовленим часом. У філософії культура розуміється як четвертий стан буття, що набуває своїх форм після буття природи, буття суспільства та буття людини. За М.Н. Фоміною, просторовий показник культури розкривається через вісь часу: минуле – теперішнє – майбутнє. Культура несе у собі пам'ять віків, що трансформується за нормами сучасності та реалізується у теперішньому бутті людини [1, с. 67]. Саме у культурному просторі можливе співіснування минулих і сучасних пластів культури.

Образ просторових орієнтирів сформував у людини поділ на «своє» і «чуже», що згодом вилилося у виокремлення національної, соціальної єдності просторового співіснування. При цьому культурний простір є поняттям багатозначним, що має у собі соціальні, культурні, економічні, політичні, історичні та географічні корені. Культурний простір у цілому може співпадати з державними кордонами і складатися із багатьох культурних просторів регіональних рівнів. Таким чином, під англійським культурним простором ми будемо розуміти як сферу функціонування англійської культури як складної системи, що характеризується положенням, протяжністю, насиченістю, має кордони, величину, може змінюватись, збільшуватися, зменшуватися, несе у собі окремий ідеальний аспект,

зумовлюючий свідомість і здатний до взаємодії з іншими культурними просторами та іншими сферами гуманітарного простору. При цьому релігійний туризм, як і будь-який туризм іншого характеру, часто й густо має один спільний єднальний елемент – мову, що на даний момент виступає як *lingua franca*.

У сучасній практичній реальності туризм виражений множинністю форм і класифікується за багатозначними критеріями. Не викликає сумніву, що релігійний туризм є нічим іншим, як одним із десяти видів туризму. Термін “tourism” має латинське походження і пов’язаний зі словом “*tornus*”: “one, who makes a circular journey, usually for pleasure, and returns to the starting point” [4, с. 132]. За Смітом, “today’s use of the terms, identifying the ‘pilgrims’ as a religious traveler and the ‘tourist’ as a vacationer, is a culturally constructed polarity that blurs the traveler’s motives” [5, p.17]. Вважається, що у парі “tourism-religion” сучасна туристична економіка має небагато відмінностей у контексті «релігійний туризм – паломництво»: “A recent study on the dynamics and capacity of the travel to religious destination market shows that travelling to sacred destination, especially monastic settlement, is a frequent practice for Christian population. Over 90 % of those who answered the survey have made a *trip* to a religious destination and approximately 70 % of the investigated population has also spent one night there, thus becoming religious tourists. The fact that 30 % of respondents has had a trip spanning the duration of 2-3 nights, 13% 5-7 nights and 7% over 7 nights suggests that *religious tourism or pilgrimage* is one of the most frequent types of international tourism, if not the most frequent” [4, с. 133].

У географічному контексті має місце оперування двома синтагмами – релігійна географія та географія релігії. Роль релігії, по-перше, зумовлює формування людської перцепції світу. По-друге має значення у самій реалізації, тому, як релігія виражається, а тому впливає на суспільство, культуру, навколишнє середовище. Третя синтагма – теологічна географія, що реалізується у просторі “ecumenical pilgrimage”.

Незважаючи на той факт, що Британія є шостою країною

світу за кількістю прийнятих іноземних туристів (понад 25 мільйонів осіб на рік), у більшості випадків він має нерелігійний характер, і пов'язаний із пам'ятками архітектури, історичними та літературними місцями, музеями, спортивними заходами (наприклад, футболом). Stonehenge та інші місця подібного плану асоціюються із язичництвом і, тим самим, відсилають до друїдів чи кельтських традицій, таким чином, приманюючи містиків, дослідників, ізотериків, письменників.

США, як місце виникнення мормонства та християнської науки, є більш джерелом ідей та течій із окремими областями переважно внутрішнього паломництва.

Австралія є багатоконфесійної країною, яка не має офіційної релігії. 25,8% населення сповідують Католицизм, 18,7% - Англіканство, 19,4% населення відноситься до інших християнських конфесій. Релігійні меншинства сповідують Буддизм – 2,1% населення, Іслам – 1,7%, Індуїзм – 0,7%, Іудаїзм – 0,4%. Таким чином, Австралія володіє наступними ресурсами, як внутрішнього, так і зовнішнього, релігійного туризму: Собор святого Андрія, найстаріший у Австралії; церква Святого Іакова, англіканська церква в Сідней, що була відкрита у 1824 році за часів губернаторства Лаклана Маккуорі; капличка Святого Духа; Собор Святого Павла в Мельбурні; церква Святого Пилипа; Собор Святого Патрика; римсько-католицький кафедральний Собор Найсвятішого Серця Ісуса в Бендіго тощо.

В рамках сучасності, слід відзначити, що для мешканців англомовного культурного простору характерна наступна географія зовнішнього та внутрішнього релігійного туризму, пов'язана із різними видами віросповідання та 11 макрорегіонами паломництва: християнська Європа; Північна та Латинська Америки (християнство та локальні традиційні релігії); Південна Азія (індуїзм, буддизм, джайнизм, сикхизм, іслам, центри християнства); Західна Азія (із домінантою ісламу та анклавом християнства та іудаїзму); Південно-Східна Азія (буддизм, іслам, християнство, анклавом індуїзму); Східна Азія (із превалюванням буддизму, конфуціанства, синтоїзму, ділянками ісламу та

християнства); Центральна Азія (із домінантою буддизму, переважно ламаїзму), Середня Азія із домінуванням (ісламу); Північна Африка (переважно іслам); Західна та Східна Африка (іслам, християнство, традиційні релігії).

Таким чином, релігійний туризм у сучасному англослов'янському культурному просторі бере свій початок від паломництва та все більше набуває рис традиційного туризму. По відношенню до державних кордонів релігійний туризм має зовнішню або внутрішню форму, та локативно пов'язаний із значимими центрами по відношенню до тієї чи іншої релігії.

Література

1. Фомина М. Н. Философская культура: онтологический диалогизм / М.Н. Фомина. – Чита: Поиск, 1999. – 160 с.
2. Chaucer Geoffrey. The Canterbury Tales. – Oxford: Oxford University press, 1998.
3. Oanca Monica, Martin Potter. Discourse on Pilgrimage in Geoffrey Chaucer's Canterbury Tales and Margery Kempe's. The Book of Margery Kempe // Visions of Salvation in Late Medieval English Literature. – Bucuresti: Editura Universitătii din Bucuresti, 2007. – P. 403 – 413.
4. Pușcașu Violeta. Religious tourism or pilgrimage? // European Journal of Science and Theology. – June 2015. – Vol.11. – №3. – P. 131 – 142.
5. Smith V. Annals of Tourism Research. – 1992. – №19 (1).
6. Webb Diana. Pilgrims and Pilgrimage in the Medieval West. – London: I.B. Tauris and Co, 2001. – P. 51 – 63.